

תוניסיה

בשנת 2010 נותר מצב זכויות האדם בתוניסיה בכי רע, תחת שלטונם של הנשיא זיין אל-עאבדין בן עלי והמפלגה השלטת "האספה החוקתית הדמוקרטית" החולשים על החיים הפוליטיים במדינה.

הממשלה משתמשת לעתים מזומנות באיום הטרור והקיצוניות הדתית כאמתלה לנקוט אמצעי דיכוי חריפים כלפי מתנגדי משטר לא אלימים, ואילו סוכני ביטחון המדינה מפעילים פיקוח ומשתמשים במעצר שרירותי ובתוקפנות פיזית כדי להפחיד ולרדוף גורמים שהממשלה תופסת כ"איום". עיתונאים עצמאיים, פעילים למען זכויות האדם ופעילי איגודים מסתכנים בהעמדה לדין בסעיפי אישום בדויות.

פעילים משתמשים לעתים מזומנות באינטרנט כמרחב להפצת מידע ולצריכתו כאשר הרשויות שוללות מהם את המרחב הפיזי לעשות זאת. אולם, תוניסיה חוסמת בתוקפנות את הגישה לאתרי אינטרנט המכילים מידע פוליטי ביקורתי או מידע על מצב זכויות האדם, ונראה כי היא מעורבת במישרין או בעקיפין בחבלה בחשבונות דואר אלקטרוני של אנשים שידוע כי הם עוסקים בזכויות האדם או בפעילות פוליטית של האופוזיציה.

הגדרה של קשר בין תוניסאים לבין ישויות זרות כעברה

ב-15 ביוני תיקן בית הנבחרים, המשמש כבית התחתון של הפרלמנט, את סעיף 61 א' לדיני העונשין. על-פי התיקון, יושתו עונשים פליליים על העומדים בקשר "במישרין או בעקיפין [...] עם סוכנים של מדינה זרה, מוסד זר או ארגון זר במטרה לעודד אותם להשפיע על האינטרסים החיוניים של תוניסיה ועל הביטחון הכלכלי שלה". בתיקון זה יש כדי להלך אימים על אנשים המספקים מידע על זכויות האדם בתוניסיה לממשלות זרות ולארגונים רב-לאומיים, כולל האיחוד האירופי וארצות הברית.

ב-15 ביוני אמר השר לענייני משפטים וזכויות האדם אל-אזהר בועוני בפרלמנט כי "השפעה על האינטרסים החיוניים של תוניסיה" כוללת "הסתה של גורמים זרים לא להעניק לתוניסיה אשראי, לא להשקיע במדינה, להחרים את התיירות או לחבל במאמצי תוניסיה לקבל מעמד של שותפה מתקדמת באיחוד האירופי". הוראת חוק זאת אושרה בפרלמנט ב-15 ביוני, לאחר שבחודש אפריל קיימו פעילים תוניסאים למען זכויות האדם פגישה במדריד עם גורמים באיחוד האירופי במסגרת המשא ומתן בין האיחוד לבין תוניסיה על הענקתו של מעמד של שותפה מתקדמת לתוניסיה.

מגני זכויות האדם

הרשויות סירבו להכיר חוקית בכל אחד מהארגונים לזכויות האדם הפועלים באורח עצמאי ואשר הגישו בקשה כזאת במהלך העשור האחרון. לאחר דחיית הבקשה, הרשויות נתלות במעמדו ה"בלתי חוקי" של הארגון כדי לסכל את פעילותו.

פעילים למען זכויות האדם ומתנגדי המשטר נתונים למעקב צמוד וחשופים לאיסורי תנועה שרירותיים, לפיטורין ממקומות עבודה, להפרעות לשירותי הטלפון, לתקיפות גופניות, להטרדה של קרובי משפחתם, לפעולות חשודות של ונדליזם וגנבה וכן למסעות השמצה בעיתונות. חברי ארגונים למען זכויות האדם שאינם זוכים להכרת השלטונות, כמו האגודה הבינלאומית לתמיכה באסירים פוליטיים והאגודה התוניסאית למאבק בעינויים, סובלים דרך קבע מהטרדות מצד כוחות הביטחון. שוטרים בלבוש אזרחי מטרידים עורכי דין החברים בארגונים אלה ועורכי דין הנוטלים על עצמם תיקים רגישים מבחינה פוליטית. עו"ד ראדיה א-נסראווי, דוברת מטעם האגודה התוניסאית למאבק בעינויים, דיווחה כי המשטרה חוקרת לעתים קרובות את לקוחותיה על הנושאים שבהם דנה עמם בסודיות, וכי הדבר מבריח לקוחות פוטנציאליים.

בין החודשים אוגוסט 2009 ומארס 2010 מנעו רשויות הכלא מעו"ד סמיר בן עמור, מזכ"ל האגודה הבינלאומית לתמיכה באסירים פוליטיים, לבקר את לקוחותיו בבית הסוהר, אף כי החזיק בהרשאה מתאימה מבית המשפט.

חופש התקשורת

כלי התקשורת המקומיים, מודפסים ומשודרים כאחד, אינם מספקים סיקור ביקורתי של מדיניות הממשלה, זולת כמה כתבי עת בעלי תפוצה מצומצמת, כגון שבועון האופוזיציה "אל-מווקיף", שגיליונותיהם מוחרמים מפעם לפעם. בתוניסיה פועלות תחנות רדיו וטלוויזיה פרטיות ברישיון, אך לאף אחת מהתחנות הללו אין קו עריכתי עצמאי. הממשלה חוסמת את הגישה לאתרי אינטרנט מקומיים ובינלאומיים מסוימים העוסקים בפוליטיקה ובזכויות האדם שבהם מתפרסם סיקור ביקורתי של המדינה.

ב-6 ביולי 2010 גזר בית משפט לערעורים בעיר גפסה על העיתונאי פהים בוקדוס ארבע שנות מאסר, במשפט לא הוגן, בגין "השתתפות באגודה לא חוקית בכוונה להזיק לאנשים ולרכושם" ו"הפצת מידע שיש בו כדי להפר את הסדר הציבורי". נראה כי המניע מאחורי העמדתו לדין היה סיקורו את ההפגנות ואת התסיסה החברתית באזור המכרות של גפסה בשנת 2008 בערוץ הטלוויזיה "אל-חוואר א-תונסי", שבסיסו באיטליה. בעקבות התסיסה בגפסה הועמדו לדין מאתיים בני אדם, שרבים מהם דיווחו על עינויים ועל התעללות במעצר. במהלך דיון שנערך ב-6 ביולי סירב השופט היושב בדין לבחון את טענותיו של בוקדוס על עינויים ומנע מבאי כוחו של הנאשם לשטוח את טענותיהם בפני בית המשפט. שוטרים הקיפו את בניין בית המשפט ומנעו מעיתונאים רבים וממשקיפים מקומיים לגשת אליו. אשתו של בוקדוס אמרה כי הוא לא קיבל טיפול נאות לאסטמה בבית הכלא ולבעיות הנשימה שהוא סובל מהן.

ב-27 באפריל שחררו הרשויות מבית הסוהר את העיתונאי מתנגד המשטר תוופיק בן בָּריק לאחר שסיים לרצות שישה חודשי מאסר שנגזרו עליו בגין תקיפת אישה. דינו של בן בריק נגזר בידי בית המשפט של הערכאה הראשונה בבירה תוניס, לאחר שהורשע במשפט לא הוגן רק על סמך עדותה של הקרבן לכאורה ועל סמך הודאה שלדברי בן בריק זויפה. המשפט התנהל על-פי דפוס של העמדה לדין של עיתונאים המותחים ביקורת על הממשלה על יסוד אישומים פליליים מפקפקים.

אמצעים הננקטים במסגרת המאבק בטרור וזכויות האדם

מאז שנת 1991 בוצע פיגוע קטלני אחד בתוניסיה: בחודש אפריל 2002 התפוצצה משאית תופת בסמוך לבית כנסת באי ג'רבה וארגון אל-קאעידה קיבל על עצמו את האחריות למעשה. בנוסף לכך, אירעה

התנגשות אחת של כוחות הביטחון עם מיליציה חמושה, בין החודשים דצמבר 2006 וינואר 2007, בסמוך לבירה.

חוק שהתקבל בשנת 2003, התומך ב"מאמצים בינלאומיים למאבק בטרור ולדיכוי הלבנת הכספים" כולל הגדרה רחבה של טרור, שוועדת האו"ם לזכויות האדם מתחה עליה ביקורת ב-28 במארס 2008, בשל "היעדר דיוק". הרשויות העמידו לדין מתוקף חוק זה מאות רבות של גברים וכמה קטינים. כמעט כל האנשים שהורשעו ונאסרו לא הואשמו בכך שתכננו או ביצעו מעשי אלימות ספציפיים, אלא בכך שתכננו להצטרף לתנועות ג'יהאד בחו"ל או הסיתו אנשים אחרים להצטרף לתנועות אלה. בחודש יולי 2009 אימץ הפרלמנט של תוניסיה תיקון לחוק שצמצם את ההגדרה של מעשה טרור בכך שהגביל את המידה שבה נכללת בה "הסתה לשנאה".

בחודש ינואר 2010 ביקר בתוניסיה מרטין שיינן שכינה אז כדווח המיוחד של האו"ם לקידום זכויות האדם וחירויות היסוד במסגרת המאבק בטרור ולהגנה עליהן. בעת ביקורו הבחין שיינן כי "החווייה המטרידה ביותר בביקור הייתה קיומן של סתירות רציניות בין החוק לבין מה שדווח לי שמתרחש במציאות". הוא הבחין ב"שימוש תדיר בהודאות כראייה בבית המשפט ללא חקירה ראויה לשמה של טענות על עינויים או על יחס לא נאות מסוג אחר", וציין כי מספר ההעמדות לדין והממצאים הברורים האחרים בנוגע לעינויים היה קטן באופן בלתי מידתי, בהשוואה לתדירות הטענות על עינויים.

העמדתם לדין של פעילים באגודות סטודנטים

חברים באיגוד הכללי של הסטודנטים התוניסאים סובלים מרדיפה בגין פעילותם באיגוד. ב-3 בפברואר גזר בית המשפט של הערכאה הראשונה באל-מהדיה על חמישה חברים באיגוד עשרים שנות מאסר באשמת תוקפנות והשמדת רכוש ציבור, חרף היעדר ראיות משכנעות לאשמתם. בכתב האישום מצוין כי המעשים בוצעו בחודש אוקטובר 2007, בשעה שהסטודנטים קיימו שבתה בת יומיים במחאה על מה שהם הבינו כגירושם השרירותי מהאוניברסיטה בגין עריכת הפגנה. הסטודנטים עדיין חופשיים וממתנים לדיון בערעורם, שנדחה ארבע פעמים ונכון למועד כתיבת שורות אלה צפוי להתקיים בתחילת חודש ינואר 2011.

גורמי מפתח בינלאומיים

צרפת היא שותפתה העיקרית של תוניסיה למסחר והמשקיעה הזרה הרביעית בגודלה במדינה זו. בחודש אפריל 2009 הוסכם על שיתוף פעולה בין המדינות בתחום אספקת אנרגיה גרעינית מצרפת לתוניסיה ועל חבילת סיוע צרפתי שתועבר למדינה בהיקף של 80 מיליון אירו. ב-16 ביולי 2010 ציין דובר משרד החוץ הצרפתי בֶּרְנָאָר וֶלְרוֹ כי מדינתו מחויבת לחופש הביטוי ולעיתונות ואמר כי צרפת "עוקבת אחר מצבו של מר [פהים] בוקדוס, ובייחוד אחר תנאי כליאתו ואחר יכולתו לקבל טיפול רפואי ראוי". הצהרה זו הייתה יוצאת דופן שכן צרפת נוטה ככלל שלא ללחוץ בפומבי על תוניסיה לשפר את מצב זכויות האדם בשטחה. ב-22 במארס 2009 הודה שר החוץ של צרפת ברנאר קושנר כי "נכון שיש הפרות של זכויות האדם בתוניסיה, עיתונאים שסובלים מהטרדות, ולפעמים נכלאים, ומדיניות כללית של יד קשה". בהמשך דבריו שיבח השר את הישגיה הכלכליים והחברתיים של תוניסיה, בעיקר בכל הנוגע למעמד הנשים ולערכי החילוניות.

הסכם ההתאגדות בין האיחוד האירופי לבין תוניסיה עדיין בתוקף חרף התנהלותה של ממשלת תוניסיה בתחום זכויות האדם. ב-11 במאי התכנס בבריסל, בירת בלגיה, המושב השמיני של מועצת

ההתאגדות בין האיחוד האירופי לבין תוניסיה. שני הצדדים הסכימו לעבוד על מפת דרכים שתוביל להענקת "מעמד מתקדם" באיחוד האירופי.

נכון למועד כתיבת שורות אלה, הצעת החקיקה של ארה"ב לשנת 2011 בעניין התקציב לפעולות חוץ קובעת כי יועבר לתוניסיה סיוע צבאי כספי בגובה 15 מיליון דולר. בפעם הראשונה אי פעם, ההצעה מתנה מיליון דולר מתוך סכום זה בכך שממשלת תוניסיה תשקיע "מאמצים משמעותיים כדי לכבד את ההליך ההוגן, את זכות אזרחיה להתבטא בדרכי שלום ואת זכות ההתאגדות שלהם ולספק לתושביה גישה לאינטרנט".

אף כי תוניסיה התירה בשנת 2010 את ביקורו של דווח האו"ם המיוחד למאבק בטרור (ר' לעיל), נכון למועד כתיבת שורות אלה, היא טרם נתנה את הסכמתה לבקשת הדווח המיוחד לנושא העינויים לבקר גם הוא במדינה. בקשתו תלויה ועומדת מאז שנת 1998, והיא חודשה לאחרונה בחודש נובמבר 2009.